

WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Adroddiad Gwella Blynyddol

Cyngor Sir Penfro

Cyhoeddwyd: Medi 2019

Cyfeirnod y ddogfen: 1446A2019-20

Paratowyd yr Adroddiad Gwella Blynyddol hwn ar ran Archwilydd Cyffredinol Cymru gan Timothy Buckle, Alison Lewis, Gareth W. Lewis a Sara Leahy dan gyfarwyddyd Huw Rees.

Adrian Crompton
Archwilydd Cyffredinol Cymru
Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd
CF11 9LJ

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynol ar y llywodraeth a chaiff ei benodi gan Ei Mawrhydi y Frenhines. Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ymgymryd â'i waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Fwrdd Swyddfa Archwilio Cymru, sef bwrdd statudol a sefydlwyd at y diben hwnnw ac er mwyn monitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol. Mae Swyddfa Archwilio Cymru yn atebol i'r Cynulliad Cenedlaethol.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, gan gynnwys awdurdodau unedol, yr heddlu, gwasanaethau prawf, awdurdodau tân ac achub, awdurdodau parciau cenedlaethol a chynghorau cymuned. Mae hefyd yn cynnal astudiaethau gwerth am arian llywodraeth leol ac yn asesu cydymffurfiaeth â gofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009.

Y tu hwnt i llywodraeth leol, yr Archwilydd Cyffredinol yw archwilydd allanol Llywodraeth Cymru a'r cyrff a noddir ganddi a'i chyrrff cyhoeddus cysylltiedig, Comisiwn y Cynulliad a chyrrff y Gwasanaeth Iechyd Gwladol yng Nghymru.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol a staff Swyddfa Archwilio Cymru yn ceisio darparu adroddiadau cymesur sy'n canolbwyntio ar y cyhoedd ar stiwardiaeth adnoddau cyhoeddus a thrwy wneud hynny, feithrin dealltwriaeth a hyrwyddo gwelliant.

We welcome correspondence and telephone calls in Welsh and English. Corresponding in Welsh will not lead to delay. Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

Cynnwys

Adroddiad cryno

Gwaith archwilio perfformiad 2018-19	4
Mae'r Cyngor yn cyflawni ei ofynion statudol o ran gwelliant parhaus	4
Argymhellion a chynigion ar gyfer gwella	4
Gwaith archwilio, rheoleiddio ac arolygu yr adroddwyd arno yn ystod 2018-19	6

Atodiadau

Atodiad 1 – statws yr adroddiad	15
Atodiad 2 – Llythyr Archwilio Blynyddol	16
Atodiad 3 – Argymhellion adroddiadau cenedlaethol 2018-19	20

Adroddiad cryno

Gwaith archwilio perfformiad 2018-19

- 1 I benderfynu ar ystod a natur y gwaith y byddem yn ei wneud yn ystod y flwyddyn, fe wnaethom ystyried faint yr ydym yn ei wybod eisoes o'r holl waith archwilio ac arolygu blaenorol ac o ffynonellau gwybodaeth eraill, gan gynnwys dulliau adolygu a gwerthuso Cyngor Sir Penfro (y Cyngor) ei hun. Ar gyfer 2018-19, gwnaed gwaith asesu gwelliant, prosiect asesu risg a sicrwydd, a gwaith ar y Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol ym mhob cyngor. Mewn rhai cynghorau, gwnaethom ni ategu'r gwaith hwn ag archwiliadau lleol yn seiliedig ar risg, a nodwyd yn y Cynllun Archwilio ar gyfer 2018-19.
- 2 Mae'r gwaith a wnaed ers yr Adroddiad Gwella Blynyddol (AGB) diwethaf, gan gynnwys gwaith y rheoleiddwyr perthnasol, wedi'i nodi yn [Arddangosyn 1](#).

Mae'r Cyngor yn cyflawni ei ofynion statudol o ran gwelliant parhaus

- 3 Yn seiliedig ar y gwaith, ac yn gyfyngedig i'r gwaith, a wnaed gan Swyddfa Archwilio Cymru a rheoleiddwyr perthnasol, cred yr Archwilydd Cyffredinol fod y Cyngor yn debygol o gydymffurfio â gofynion Mesur Llywodraeth Leol (2009) yn ystod 2019-20.

Argymhellion a chynigion ar gyfer gwella

- 4 O ystyried yr amrywiaeth eang o wasanaethau a ddarperir gan y Cyngor a'r heriau y mae'n eu hwynebu, byddai'n anarferol pe na byddem yn dod o hyd i bethau y gellir eu gwella. Gall yr Archwilydd Cyffredinol:
 - wneud cynigion ar gyfer gwella – os gwneir cynigion i'r Cyngor, byddem yn disgwyl iddo weithredu arnynt a byddwn yn gwirio yr hyn sy'n digwydd;
 - gwneud argymhellion ffurfiol ar gyfer gwella – os gwneir argymhelliad ffurfiol, mae'n rhaid i'r Cyngor baratoi ymateb i'r argymhelliad hwnnw o fewn 30 diwrnod gwaith;
 - cynnal arolygiad arbennig, cyhoeddi adroddiad a gwneud argymhellion; ac
 - argymhell i weinidogion Llywodraeth Cymru eu bod yn ymyrryd mewn rhyw ffordd.

- 5 Yn ystod y flwyddyn, ni wnaeth yr Archwilydd Cyffredinol unrhyw argymhellion ffurfiol. Fodd bynnag, rydym ni wedi gwneud nifer o gynigion ar gyfer gwella ac ailadroddir y rhain yn yr adroddiad hwn. Byddwn yn monitro cynnydd o'i gymharu â'r cynigion hyn ac argymhellion perthnasol a wnaed yn ein hadroddiadau cenedlaethol (**Atodiad 3**) yn rhan o'n gwaith asesu gwelliant.

Gwaith archwilio, rheoleiddio ac arolygu yr adroddwyd arno yn ystod 2018-19

Arddangosyn 1: gwaith archwilio, rheoleiddio ac arolygu yr adroddwyd arno yn ystod 2018-19

Disgrifiad o'r gwaith a wnaed ers yr AGB diwethaf, gan gynnwys gwaith y rheoleiddwyr perthnasol, pan fo hynny'n berthnasol.

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
Ionawr 2019	<p>Asesiad Risg a Sicrwydd</p> <p>Prosiect i nodi lefel y sicrwydd archwilio a/neu pan fydd angen rhagor o waith archwilio yn y dyfodol o ran y risgiau i'r Cyngor:</p> <ul style="list-style-type: none">• rhoi trefniadau priodol ar waith i sicrhau gwerth am arian wrth ddefnyddio adnoddau;• rhoi trefniadau ar waith i sicrhau gwelliannau parhaus; a• gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth bennu amcanion llesiant a chymryd camau i'w cyrraedd.	<p>Yn deillio o'r prosiect hwn, nodwyd gennym y pynciau canlynol i'w cynnwys yn ein rhaglen archwilio yn y Cyngor ar gyfer 2019-20:</p> <ul style="list-style-type: none">• asesiad risg a sicrwydd (gwaith parhaus);• cynaliadwyedd ariannol (thema wedi'i chyflwyno ledled Cymru);• archwiliad Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015; ac• adolygiad o'r Gwasanaeth Adnoddau Dynol.	Dim.

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
Mehfin 2019	<p>Archwiliadau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015</p> <p>Archwilio i ba raddau y mae'r Cyngor yn gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth 'Hybu ffyrdd o fyw gweithgar er mwyn gwella lles meddyliol a chorfforol'</p>	<p>Yn gyffredinol, gwelsom: Mae'r Cyngor wedi gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth ddatblygu'r cam o ran hybu ffyrdd o fyw gweithgar, ond mae cyfleoedd i ymwreiddio'r pum ffordd o weithio ymhellach. Daethom i'r casgliad hwn oherwydd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mae'r Cyngor wedi ystyried y buddion hirdymor wrth osod y cam hwn ac yn cydnabod yr angen i ddatblygu mesurau canlyniad; • mae 'atal' yn rhan greiddiol o'r strategaeth, gyda'r nod o geisio datblygu a darparu gwasanaethau sy'n gwella iechyd a lles corfforol, cymdeithasol ac emosïynol dinasyddion; • mae'r Cyngor wedi ystyried sut mae ei gamau i gyflawni'r cam hwn yn cyd-fynd ag amcanion llesiant eraill y Cyngor ac amcanion cyrff cyhoeddus eraill, ond mae angen mynd ati mewn modd mwy systematig; • mae'r Cyngor yn cydweithio ag amrediad o randdeiliaid i gyflenwi'r cam ac yn edrych ar gyfleoedd partneriaeth newydd; ac • mae'r Cyngor wedi cynnwys rhanddeiliaid yn y gwaith o gynllunio'r strategaeth, ond gallai ehangu ei weithgareddau ymgysylltu er mwyn sicrhau eu bod yn gwbl gynhwysol. 	<p>Er na wnaeth ein harchwiliadau unrhyw gynigion ar gyfer gwella, nodwyd gennym feysydd y gallai'r Cyngor wella arnynt. Mae'r rhain wedi'u nodi yn ein hadroddiad llawn.</p>

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
Rhagfyr 2018	<p>Llythyr Archwilio Blynyddol 2017-18</p> <p>Llythyr yn crynhoi'r negeseuon allweddol a gyfyd o gyfrifoldebau statudol yr Archwilydd Cyffredinol o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a'i gyfrifoldebau adrodd o dan y Cod Ymarfer Archwilio. Mae'r Llythyr Archwilio Blynyddol ar gael yn Atodiad 2 yr adroddiad hwn.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â'i gyfrifoldebau o ran adrodd ariannol. • Rwyf yn fodlon bod gan y Cyngor drefniadau priodol ar waith i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd ei ddefnydd o adnoddau, ond mae heriau ariannol sylweddol yn parhau. • Hyd yn hyn, nid yw fy ngwaith ardystio ceisiadau a ffurflenni grant wedi nodi unrhyw faterion a fyddai'n effeithio ar y cyfrifon neu systemau ariannol allweddol. 	Dim.

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
Archwiliad perfformiad lleol ar sail risg			
Hydref 2018	<p>Adolygiad o Raglen Trawsnewid Cyngor Sir Penfro</p> <p>Edrychodd yr adolygiad ar ba mor effeithiol yw'r Cyngor wrth reoli ei raglen drawsnewid a gweithredu ar yr arsylwadau o'r adolygiad cynharach yn rhan o 'Cysoni Dulliau o Gyflawni Newid'. Canolbwyntiodd yr adolygiad ar ddull y Cyngor o gyflawni ei raglen drawsnewid a chyflawni'r arbedion cysylltiedig a nodir yn ei gynllun ariannol tymor canolig.</p>	<p>Yn gyffredinol, gwelsom: Mae'r Cyngor wedi symud ymlaen â'i raglen drawsnewid ond nid yw wedi cyrraedd y targedau arfaethedig ar gyfer arbedion ac mae problemau'n parhau o ran eglurder, cyflymder ac asesu canlyniadau Daethom i'r casgliad hwn oherwydd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mae'r Cyngor wedi newid ei ddull gweithredu mewn perthynas â thrawsnewid a chyflawni arbedion ariannol, ond mae angen iddo fod yn gliriach ynghylch ei fodel gweithredu dewisol a sut y bydd yn cyflawni'r nod; • mae rhai prosiectau sy'n rhan o'r rhaglen drawsnewid wedi gwneud cynnydd ond, ar y cyfan, araf yw pethau o hyd; ac • mae'r arbedion a gyflawnir yn is na'r targedau arfaethedig o hyd ac nid yw'r trefniadau ar gyfer gwerthuso canlyniadau'r rhaglen drawsnewid ac adrodd arnynt wedi'u datblygu'n ddigonol. 	<p>C1 Cadarnhau prif elfennau'r rhaglen drawsnewid drwy wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • cytuno ar fodel gweithredu'r Cyngor yn y dyfodol (gan gynnwys cwblhau'r ymarfer blaenoriaethu gwasanaethau); • datblygu cynllun gweithlu ar fyrder; ac • adolygu'r capasiti a'r gallu sydd eu hangen ar y sefydliad i gyflawni'r rhaglen drawsnewid yn gyflymach.

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
Archwiliad perfformiad lleol ar sail risg			
Hydref 2018	<p>Adolygiad o Raglen Trawsnewid Cyngor Sir Penfro</p> <p>Edrychodd yr adolygiad ar ba mor effeithiol yw'r Cyngor wrth reoli ei raglen trawsnewid a gweithredu ar yr arsylwadau o'r adolygiad cynharach yn rhan o 'Cysoni Dulliau o Gyflawni Newid'. Canolbwyntiodd yr adolygiad ar ddull y Cyngor o gyflawni ei raglen trawsnewid a chyflawni'r arbedion cysylltiedig a nodir yn ei gynllun ariannol tymor canolig.</p>	<p>Yn gyffredinol, gwelsom fod: Mae'r Cyngor wedi symud ymlaen â'i raglen drawsnewid ond nid yw wedi cyrraedd y targedau arfaethedig ar gyfer arbedion ac mae problemau'n parhau o ran eglurder, cyflymder ac asesu canlyniadau Daethom i'r casgliad hwn oherwydd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mae'r Cyngor wedi newid ei ddull gweithredu mewn perthynas â thrawsnewid a chyflawni arbedion ariannol, ond mae angen iddo fod yn gliriach ynghylch ei fodel gweithredu dewisol a sut y bydd yn cyflawni'r nod; • mae rhai prosiectau sy'n rhan o'r rhaglen drawsnewid wedi gwneud cynnydd ond, ar y cyfan, araf yw pethau o hyd; ac • mae'r arbedion a gyflawnir yn is na'r targedau arfaethedig o hyd ac nid yw'r trefniadau ar gyfer gwerthuso canlyniadau'r rhaglen drawsnewid ac adrodd arnynt wedi'u datblygu'n ddigonol. 	<p>C2 Atgyfnerthu trefniadau rheoli rhaglenni drwy wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • datblygu cynllun cyflawni cyffredinol ar gyfer y rhaglen drawsnewid; • datblygu cynlluniau prosiect ar gyfer pob ffrwd waith a phrosiect, gan gynnwys: <ul style="list-style-type: none"> – canlyniadau clir; – yr adnoddau sydd eu hangen; – amserlenni/cerrig milltir ar gyfer cyflawni; – rhyng-gysylltiadau/rhyngddibyniaethau rhwng ffrydiau gwaith; a – nodi risgiau a mesurau lliniaru; a • sefydlu proses i fonitro ac adolygu canlyniadau ac effaith y rhaglen drawsnewid. <p>C3 Atgyfnerthu trefniadau cynllunio ariannol drwy wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • cytuno ar y dull o gyflawni arbedion yn y dyfodol yn y Cynllun Ariannol Tymor Canolig; a • sicrhau bod cynigion arbedion cadarn i gwmpasu cyfnod y Cynllun Ariannol Tymor Canolig.

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
Archwiliad perfformiad lleol ar sail risg			
Mai 2019	<p>Adolygiad dilynol o bolisiau a gweithdrefnau chwythu'r chwiban a chwyno</p> <p>Adolygiad o ba un a yw'r Cyngor wedi cymryd camau effeithiol i fynd i'r afael â'r cynigion ar gyfer gwella a oedd wedi'u cynnwys yn ein hadroddiad ym mis Mawrth 2018, Adolygiad o bolisiau a gweithdrefnau chwythu'r chwiban a chwyno yng Nghyngor Sir Penfro.</p>	<p>Yn gyffredinol, gwelsom fod: Mae camau gweithredu'r Cyngor i fynd i'r afael â'n cynigion ar gyfer gwelliant wedi cryfhau ei drefniadau o ran ymdrin ag achosion o chwythu'r chwiban a chwyno, ond mae angen gwaith pellach i gyflawni'r deilliannau angenrheidiol. Daethom i'r casgliad hwn oherwydd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mae'r Cyngor wedi cadarnhau swyddogaeth rheolwyr llinell yn ei Bolisi Chwythu'r Chwiban diwygiedig, sydd bellach yn datgan y bydd y rheolwr llinell yn cwrdd â'r sawl a fynegodd y pryder gydag aelod o'r Tîm Cynghori Adnoddau Dynol Ymgynghorol; • mae 'unigolion dynodedig' y Cyngor wedi cwrdd yn rheolaidd ond nid yw'r cyfarfodydd wedi cyflawni gofynion llawn y cynigion ar gyfer gwelliant; • mae Polisi Chwythu'r Chwiban diwygiedig y Cyngor bellach yn cynnwys amserlen o ran ymateb i rywun sy'n mynegi pryder a dull o'u hysbysu; • mae Polisi Chwythu'r Chwiban y Cyngor yn datgan bod pecyn e-ddysgu ar gael a bod gofyn i bob gweithiwr ei gwblhau. Serch hyn, nid yw mwyafrif y gweithwyr wedi cwblhau'r hyfforddiant; • mae'r Cyngor wedi cadarnhau swyddogaeth y Tîm Adnoddau Dynol yn y Polisi Cwynion diwygiedig; ac • mae'r Cyngor wedi cadarnhau sut y bydd yn ymdrin ag ymchwiliadau yn y Polisi Cwynion diwygiedig. 	<p>C1 Mae'n rhaid i'r Cyngor ddatblygu cyfarfodydd rheolaidd tri 'unigolyn dynodedig' y Cyngor fel eu bod:</p> <ul style="list-style-type: none"> • yn bodloni gofynion ein cynnig gwreiddiol ar gyfer gwelliant; ac • yn cadw cofnod ffurfiol o'r cyfarfodydd fel bod pwyntiau gweithredu a chyfeiriol clir ar gyfer mesur cynnydd. <p>C2 Mae'n rhaid i'r Cyngor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sicrhau bod pob gweithiwr yn cael hyfforddiant chwythu'r chwiban yn unol â'i bolisi Chwythu'r Chwiban; a • sefydlu system gadarn fel y gall fod yn sicr bod pob gweithiwr wedi cael hyfforddiant chwythu'r chwiban.

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
Archwiliad perfformiad lleol ar sail risg			
Mai 2019	<p>Adolygu Trefniadau Diogelu Corfforaethol</p> <p>Adolygu effeithiolrwydd trefniadau diogelu corfforaethol gan barhau â'r astudiaeth a gynhaliwyd eisoes gan yr Archwilydd Cyffredinol yn y maes hwn.</p>	<p>Yn gyffredinol, gwelsom fod: Mae'r Cyngor yn gweithredu gwell trefniadau llywodraethu a rheoli ac fe ddylai hynny roi mwy o sicrwydd bod plant ac oedolion yn cael eu diogelu, er bod y trefniadau mewn rhai meysydd angen eu cryfhau ymhellach Daethom i'r casgliad hwn oherwydd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mae'r polisi diogelu corfforaethol newydd yn helpu i esbonio trefniadau diogelu'r Cyngor, ond mae angen gweithredu i wella'r gweithdrefnau a'r drefn lywodraethu mewn rhai meysydd allweddol: <ul style="list-style-type: none"> – mae gan bolisi diogelu corfforaethol newydd y Cyngor, ar ôl ei weithredu, y potensial i gryfhau ei drefniadau ar gyfer diogelu, ond mae angen mwy o eglurder ynglŷn â rolau a chyfrifoldebau ar gyfer gweithredu'r trefniadau diogelu a chraffu arnynt; – er bod diogelu wedi'i gynnwys fel un o'r risgiau ar gofrestr risgiau corfforaethol y Cyngor, gwan yw'r trefniadau ar gyfer canfod risgiau diogelu yng nghofrestr risg gwasanaethau; – mae systemau'r Cyngor ar gyfer recriwtio staff yn ddiogel yn rhoi rhyw gymaint o sicrwydd ond gellir eu hategu drwy ffurfioli'r broses asesu risg ar gyfer archwiliadau'r GDG a chadw un cofnod recriwtio canolog ar gyfer yr holl staff, llywodraethwyr a gwirfoddolwyr; 	<p>C1 Mae angen i'r Cyngor esbonio yn ei Bolisi Diogelu y trefniadau craffu ar gyfer diogelu.</p> <p>C2 Dylai'r Cyngor esbonio rolau a chyfrifoldebau'r Aelod Arweiniol a'r Aelod Eiriolwr dros Ddiogelu yn y polisi a datgan hynny.</p> <p>C3 Mae angen i'r Cyngor ennyn cyhoeddusrwydd i'r polisi diogelu corfforaethol newydd i sicrhau bod staff, cynghorwyr a rhanddeiliaid ehangach yn ymwybodol ohono a sut y dylid ei weithredu.</p> <p>C4 Dylai'r Cyngor sicrhau bod risgiau diogelu yn cael eu hystyried yn briodol fel rhan o'r symudiad at sefydlu cofrestr risg ar lefel cyfarwyddiaethau.</p> <p>C5 Dylai'r Cyngor gofnodi'n ffurfiol a chadw, ar y system adnoddau dynol gorfforaethol, yr asesiad risg a gynhelir wrth benderfynu a oes gofyn gwneud archwiliad GDG ar gyfer rôl benodol (ac ar ba lefel).</p> <p>C6 Dylai'r Cyngor gadw'r holl gofnodion am wirfoddolwyr ar y system adnoddau dynol gorfforaethol i sicrhau bod ganddo un cofnod recriwtio canolog.</p> <p>C7 Dylai'r Cyngor werthuso a fyddai llunio polisi gwirfoddoli corfforaethol yn cryfhau ei drefniadau llywodraethu ar gyfer diogelu.</p>

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
		<ul style="list-style-type: none"> – mae nifer o gryfderau i'w gweld yn nhrefniadau'r Cyngor ar gyfer hyfforddiant diogelu, ond gan nad oes system gofnodi gadarn i'w chael, ni all fod yn sicr bod yr holl staff wedi cael yr hyfforddiant perthnasol; – er bod ymarferion recriwtio diogel yn cael eu hystyried fel rhan o broses gaffael y Cyngor, gellid cryfhau'r broses rheoli contractau ar gyfer y trefniadau diogelu; • mae'r Cyngor yn monitro ac yn gwerthuso'r wybodaeth am ddiogelu yn rheolaidd ond mae'n bosibl y gallai elwa o sefydlu mesurau perfformiad penodol ar gyfer y Cyngor i roi mwy o sicrwydd. 	<p>C8 Dylai'r Cyngor sefydlu system gadarn fel y gall fod yn sicr bod pawb a ddylai fod wedi cwblhau hyfforddiant diogelu wedi ei gael.</p> <p>C9 Dylai'r Cyngor adolygu'r arferion caffael i sicrhau bod materion diogelu yn cael eu hystyried a'u rheoli'n drylwyr pan fo trydydd partion yn cyflenwi gwasanaethau ar ran y Cyngor.</p> <p>C10 Dylai'r Cyngor benderfynu a fyddai sefydlu mesurau perfformiad penodol ar gyfer y Cyngor o gymorth i'r trefniadau craffu yn eu rôl ac yn rhoi mwy o sicrwydd ar effeithiolrwydd polisi diogelu newydd y Cyngor.</p>
Cynllunio ac adrodd ar welliant			
Mehefin 2018	Archwiliad Swyddfa Archwilio Cymru o'r cynllun gwella blynyddol Adolygiad o gynlluniau cyhoeddedig y Cyngor ar gyfer cyflawni amcanion gwella.	Mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â'i ddyletswyddau statudol o ran cynllunio gwelliant.	Dim.

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
Cynllunio ac adrodd ar welliant			
Tachwedd 2018	Archwiliad Swyddfa Archwilio Cymru o'r asesiad blynyddol o berfformiad Adolygiad o asesiad cyhoeddiedig o berfformiad y Cyngor.	Mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â'i ddyletswyddau statudol o ran adrodd ar welliant.	Dim.
Adolygiadau gan gyrff arolygu a rheoleiddio			
Nid oes unrhyw adolygiadau gan Estyn wedi'u cynnal yn ystod cyfnod yr adroddiad hwn.			
Rhagfyr 2018	Arolygiaeth Gofal Cymru: Arolygiad o Wasanaethau Plant Cyngor Sir Penfro		
2018/19	Arolygiaeth Gofal Cymru: Llythyr adolygu perfformiad blynyddol awdurdodau lleol 2018/19		

Atodiad 1

Statws yr adroddiad

Mae Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 (y Mesur) yn ei gwneud yn ofynnol i'r Archwilydd Cyffredinol gynnal asesiad gwella blynyddol sy'n edrych i'r dyfodol, a chyhoeddi adroddiad gwella blynyddol, ar gyfer pob awdurdod gwella yng Nghymru. Mae gan awdurdodau gwella (a ddiffinnir yn gynghorau lleol, parciau cenedlaethol ac awdurdodau tân ac achub) ddyletswydd gyffredinol i 'wneud trefniadau i sicrhau gwelliant parhaus wrth arfer [eu] swyddogaethau.'

Mae'r asesiad gwella blynyddol yn ystyried y tebygolrwydd y bydd awdurdod yn cydymffurfio â'i ddyletswydd i wneud trefniadau i sicrhau gwelliant parhaus. Yr asesiad hefyd yw'r prif ddarn o waith sy'n galluogi'r Archwilydd Cyffredinol i gyflawni ei ddyletswyddau. Mae staff Swyddfa Archwilio Cymru, ar ran yr Archwilydd Cyffredinol, yn llunio'r adroddiad gwella blynyddol. Mae'r adroddiad yn cyflawni dyletswyddau'r Archwilydd Cyffredinol o dan adran 24 y Mesur, trwy grynhoi ei waith archwilio ac asesu mewn adroddiad gwella blynyddol a gyhoeddir ar gyfer pob awdurdod. Mae'r adroddiad hefyd yn cyflawni ei ddyletswyddau o dan adran 19 i gyflwyno adroddiad sy'n ardystio ei fod wedi cynnal asesiad gwella o dan adran 18 ac yn nodi (o ganlyniad i'w archwiliad o'r cynllun gwella o dan adran 17) a yw'n credu bod yr awdurdod wedi cyflawni ei ddyletswyddau cynllunio gwelliannau o dan adran 15.

Gall yr Archwilydd Cyffredinol hefyd, dan rai amgylchiadau, gynnal arolygiadau arbennig (o dan adran 21), a gaiff eu hadrodd i'r awdurdod a Gweinidogion, ac y gall eu cyhoeddi (o dan adran 22). Gweithgaredd ategol pwysig i'r Archwilydd Cyffredinol yw cydlynu gwaith asesu a rheoleiddio (sy'n ofynnol o dan adran 23), sy'n ystyried rhaglen waith gyffredinol yr holl reoleiddwyr perthnasol mewn awdurdod gwella. Gall yr Archwilydd Cyffredinol hefyd ystyried gwybodaeth a rennir gan reoleiddwyr perthnasol (o dan adran 33) yn ei asesiadau.

Atodiad 2

Llythyr Archwilio Blynyddol

24 Cathedral Road / 24 Heol y Gadeirlan
Cardiff / Caerdydd
CF11 9LJ

Tel / Ffôn: 029 2032 0500

Fax / Ffacs: 029 2032 0600

Textphone / Ffôn testun: 029 2032 0660

info@audit.wales / post@archwilio.cymru

www.audit.wales / www.archwilio.cymru

Please contact us in Welsh or English.

Cysylltwch â ni'n Gymraeg neu'n Saesneg.

Ian Westley – Prif Weithredwr
Y Cynghorydd David Simpson – Arweinydd
Cyngor Sir Penfro
Neuadd y Sir
Hwlfordd
SA61 1TP

Cyfeirnod: 930A2018-19

Dyddiad cyhoeddi: 13 Rhagfyr 2018

Annwyl Ian a'r Cynghorydd Simpson

Llythyr Archwilio Blynyddol – Cyngor Sir Penfro 2017-18

Mae'r llythyr hwn yn crynhoi'r negeseuon allweddol a gyfyd o fy nghyfrifoldebau statudol o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a fy nghyfrifoldebau adrodd o dan y Cod Ymarfer Archwilio.

Mae Cyngor Sir Penfro wedi cydymffurfio â'i gyfrifoldebau o ran adrodd ariannol a defnyddio adnoddau

Cyfrifoldeb Cyngor Sir Penfro (y Cyngor) yw:

- rhoi systemau rheoli ar waith i sicrhau rheoleidd-dra a chyfreithlondeb trafodiadau a sicrhau bod ei asedau yn ddiogel;
- cynnal cofnodion cyfrifyddu cywir;
- paratoi Datganiad o Gyfrifon yn unol â gofynion perthnasol; a

- sefydlu trefniadau priodol i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd ei ddefnydd o adnoddau, ac adolygu hyn yn gyson.

Mae Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 yn ei gwneud yn ofynnol imi:

- roi barn archwilio ar y datganiadau cyfrifyddu;
- adolygu trefniadau'r Cyngor i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd ei ddefnydd o adnoddau; a
- chyflwyno tystysgrif yn cadarnhau fy mod i wedi cwblhau'r archwiliad o'r cyfrifon.

Mae awdurdodau lleol yng Nghymru yn paratoi eu datganiadau cyfrifyddu yn unol â gofynion Cod Ymarfer CIPFA/LASAAC ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig. Mae'r cod hwn wedi'i seilio ar y Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol. Ar 30 Gorffennaf 2018, cyflwynais farn archwilio ddiamed ar y datganiadau cyfrifyddu yn cadarnhau eu bod yn cyflwyno darlun gwir a theg o sefyllfa a thrafodion ariannol y Cyngor. Mae fy adroddiad wedi'i gynnwys yn y Datganiad o Gyfrifon. Adroddwyd y materion allweddol a oedd yn deillio o'r archwiliad o'r cyfrifon i aelodau'r Cyngor yn fy adroddiad o'r Archwiliad o'r Datganiadau Ariannol ar 26 Gorffennaf 2018.

Rwy'n fodlon bod gan y Cyngor drefniadau ar waith i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd ei ddefnydd o adnoddau, ond mae'r Cyngor yn parhau i wynebu heriau ariannol sylweddol

Mae fy ystyriaeth o drefniadau'r Cyngor i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd wedi'i seilio ar y gwaith archwilio a wnaed ar y cyfrifon, yn ogystal â dibynnu ar y gwaith a wnaed o dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009. Mae'r Archwilydd Cyffredinol wedi dwyn sylw at feysydd lle nad yw effeithiolrwydd y trefniadau wedi amlygu'i hun hyd yma neu feysydd y gellid eu gwella yn ei [Adroddiad Gwella Blynyddol](#) a gyhoeddwyd ym mis Medi 2018.

Cyllid cyni sy'n parhau i fod yr her fwyaf sylweddol i'r holl gyrff llywodraeth leol yng Nghymru ac mae'r pwysau ariannol hyn yn debygol o barhau yn y tymor canolig. Bydd y setliad ariannol dros dro diweddar llywodraeth leol ar gyfer 2019-20 yn ostyngiad o 0.4% i setliad Cyngor Sir Penfro.

Mae rhaglen drawsnewid y Cyngor yn hanfodol i'w helpu i ymateb i bwysau ariannol a'r galw cynyddol am wasanaethau. Mae ein hadolygiad o raglen drawsnewid y Cyngor yn dangos ei fod wedi symud ymlaen â'i raglen ond nad yw wedi cyrraedd y targedau arfaethedig ar gyfer arbedion ac mae problemau'n parhau o ran eglurder, cyflymder ac asesu canlyniadau. Mae'r Cyngor wedi newid ei ddull gweithredu mewn perthynas â thrawsnewid a chyflawni arbedion ariannol, ond mae angen iddo fod yn gliriach ynghylch ei fodel gweithredu dewisol a sut y bydd yn cyflawni'r nod. Er y gwnaed cynnydd ar rai prosiectau yn y rhaglen drawsnewid, mae cyflymder cyffredinol yn daith yn parhau i fod yn araf ac mae cyflawni arbedion yn parhau i fethu â chyrraedd y targedau a gynlluniwyd. Mae trefniadau gwerthuso ac adrodd ar ganlyniadau'r rhaglen drawsnewid wedi'u datblygu'n annigonol hefyd. Mae ein hadroddiad o'r adolygiad o'r rhaglen drawsnewid ar gael [yma](#).

O ran y sefyllfa ariannol, gweithredodd y Cyngor o fewn ei gyllideb ar gyfer y flwyddyn 2017-18, wrth iddo adrodd gwariant net o £204.8 miliwn ar ddarparu gwasanaethau. Roedd hyn er gwaethaf tangyflawniad gwerth £2.9 miliwn o ran y targed arbedion o £8.4 miliwn ar gyfer 2017-18.

Ar 31 Mawrth 2018, roedd gan y Cyngor gronfa gyffredinol wrth gefn a chronfeydd wrth gefn wedi'u neilltuo gwerth £43.1 miliwn. Mae balansau'r gronfa gyffredinol wedi aros ar £7 miliwn yn ystod y tair blynedd diwethaf, wrth i'r cronfeydd wrth gefn wedi'u neilltuo ostwng o £69.6 miliwn yn 2015-16 i £36.1 miliwn yn 2017-18 yn unol â'r gwariant a gynlluniwyd.

Ar gyfer 2018-19, mae'r Cyngor yn darogan y bydd yn adrodd diffyg ariannol o £2.2 miliwn o ran darparu gwasanaethau ac mae wedi nodi'r pwyntiau pwysau allweddol canlynol:

- Gwasanaethau addysg;
- Gofal cymdeithasol i oedolion;
- Gofal cymdeithasol i blant; a
- Gwasanaethau cynllunio a datblygu.

Mae'r Cyngor yn darogan y bydd yn cyflawni £10.4 miliwn o arbedion o'i gymharu â tharged o £11.6 miliwn ar gyfer 2018-19 a rhoddwyd cyfrifoldeb i Gyfarwyddwyr a Phenaethiaid Gwasanaeth lenwi'r diffyg hwnnw o feysydd eraill.

Mae cynllun ariannol tymor canolig y Cyngor, sy'n ddilys tan 2021-22 yn nodi diffyg referniw o £52.7 miliwn ar gyfer y cyfnod. Mae'r cynllun yn nodi y caiff cronfeydd wrth gefn cyffredinol eu cynnal ar y lefel bresennol yn ystod oes y cynllun hyd at 2021-22, ond priodolir hyn ar sail cynnydd arfaethedig yn lefelau'r dreth gyngor a thargedau arbedion tebyg yn y flwyddyn gyfredol.

Wrth symud ymlaen, mae angen i'r Cyngor sicrhau ei fod:

- yn symud ymlaen yn gyflym i gyflawni ei uchelgeisiau a helpu i gyflawni strategaeth ariannol tymor canolig y Cyngor mewn amgylchedd o lywodraethu a chraffu effeithiol;
- yn monitro'n ofalus gyflawniad ei dargedau arbedion a fydd yn allweddol i gyflawni'r cynllun ariannol tymor canolig; ac
- yn monitro'n ofalus ei sefyllfa o ran cronfeydd wrth gefn sydd ar gael i sicrhau y cynhelir y cadernid ariannol.

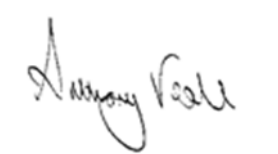
Cyflwynais dystysgrif yn cadarnhau bod yr archwiliad o'r cyfrifon wedi'i gwblhau ar 30 Gorffennaf 2018.

Hyd yn hyn, nid yw fy ngwaith ardystio ceisiadau a ffurflenni grant wedi nodi materion sylweddol a fyddai'n effeithio ar gyfrifon 2017-18 neu systemau ariannol allweddol

Bydd adroddiad manylach ar fy ngwaith ardystio grantiau yn dilyn yn 2019 pan fydd rhaglen ardystio eleni wedi'i chwblhau.

Disgwylir ar hyn o bryd y bydd y ffi archwilio ariannol ar gyfer 2017-18 ryw fymryn yn is na'r ffi a amcangyfrifwyd ac a nodwyd yn y Cynllun Archwilio Blynyddol.

Yn gywir

A handwritten signature in black ink, reading "Anthony Veale", enclosed in a thin black rectangular border.

Anthony Veale - Cyfarwyddwr Ymgysylltu
Ar gyfer ac ar ran Archwilydd Cyffredinol Cymru

copi i Jon Haswell, Cyfarwyddwr Cyllid

Atodiad 3

Argymhellion adroddiadau cenedlaethol 2018-19

Arddangosyn 2: argymhellion adroddiadau cenedlaethol 2018-19

Crynodeb o'r cynigion ar gyfer gwella sy'n berthnasol i lywodraeth leol, sydd wedi'u cynnwys mewn adroddiadau cenedlaethol a gyhoeddwyd gan Swyddfa Archwilio Cymru ers cyhoeddi'r AGB diwethaf.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Hydref 2018	<u>Caffael Capasiti Trin Gwastraff Gweddilliol a Gwastraff Bwyd</u>	<p>A1 Mae'r rhagamcanion ar gyfer y tri phrosiect gwastraff gweddilliol yn y Rhaglen yn tybio y bydd cyfanswm y gwastraff gweddilliol yn cynyddu hyd ddiwedd y contractau, ar draws y 14 o gynghorau sy'n cymryd rhan. Os yw'r rhagamcanion hyn yn gywir, byddai angen i rywbeth mawr ddigwydd ar ôl 2040 er mwyn cyrraedd sefyllfa dim gwastraff ar draws yr ardaloedd cyngor hyn erbyn 2050. Os nad yw'r rhagamcanion yn gywir, ceir risg y bydd cynghorau'n talu am gapasiti na fydd ei angen arnynt. Rydym yn argymell y dylai Llywodraeth Cymru:</p> <ul style="list-style-type: none">• wrth adolygu strategaeth Tuag at Ddyfodol Diwastraff, ystyried sut mae ei huchelgais o sicrhau na cheir unrhyw wastraff gweddilliol erbyn 2050 yn gyson â'r rhagamcanion cyfredol ar gyfer trin gwastraff gweddilliol; a• gweithio gyda chynghorau i ystyried effaith newidiadau mewn rhagamcanion ar gost debygol prosiectau gwastraff gweddilliol, ac unrhyw gamau lliniarol y mae angen eu cymryd i reoli'r costau hyn.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Hydref 2018	<u>Caffael Capasiti Trin Gwastraff Gweddilliol a Gwastraff Bwyd</u>	<p>A2 Hyd yma, mae cymorth rhaglen Llywodraeth Cymru wedi canolbwyntio'n bennaf ar ddatblygu a chaffael prosiectau. Gan fod y rhan fwyaf o'r prosiectau bellach yn weithredol, mae'r sylw wedi troi tuag at reoli contractau. Rydym yn argymhell y dylai Llywodraeth Cymru barhau i oruchwylio prosiectau yn ystod y cam gweithredol drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • adeiladu ar ei model presennol, lle mae'n darparu unigolion profiadol i gynorthwyo i ddatblygu a chaffael prosiectau, a gwneud yn siŵr bod mewnbwn ar gael er mwyn cynorthwyo i reoli contractau os oes angen; • nodi ei disgwyliadau gan gynghorau o ran rheoli contractau; • sicrhau bod partneriaethau'n ailystyried eu rhagamcanion gwastraff a'r risgiau cysylltiedig bob hyn a hyn, er enghraifft er mwyn adlewyrchu amcanestyniadau cyfredol o'r boblogaeth neu ragolygon economaidd; a • chael gwybodaeth reoli sylfaenol gan bartneriaethau ynghylch ffioedd clwyd a daladwy, faint o wastraff a anfonwyd i'r cyfleusterau ac ansawdd gwasanaeth y contractwr.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Tachwedd 2018	<u>Gwasanaethau Llywodraeth Leol i Gymunedau Gwledig</u>	<p>A1 O ganlyniad i newidiadau economaidd-gymdeithasol, seilwaith gwan a newidiadau yn y ffordd o ddarparu gwasanaethau a chyfleusterau allweddol, mae cymunedau yng Nghymru wledig wedi dod yn elfen weddilliol. Argymhellwn fod Llywodraeth Cymru yn cefnogi cyrff cyhoeddus i weithredu dull mwy integredig o ddarparu gwasanaethau mewn ardaloedd gwledig trwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • adfywio rhaglenni grant gwledig er mwyn creu strwythurau ariannol cynaliadwy, gyda dyraniadau aml-flwyddyn; a • chynorthwyo pobl a busnesau i fanteisio i'r eithaf ar gysylltedd digidol trwy raglenni cymorth busnes ac addysg oedolion mwy effeithiol, wedi eu targedu. <p>A2 Mae rôl Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus yn esblygu ond mae yna gyfleoedd i fynegi cydweledigaeth gliriach a mwy uchelgeisiol ar gyfer Cymru wledig (gweler paragraffau 2.2 i 2.9 a 2.28 i 2.31). Argymhellwn fod gwasanaethau cyhoeddus sy'n bartneriaid i'r Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus yn ymateb yn fwy effeithiol i'r heriau y mae cymunedau gwledig yn eu hwyneb trwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • asesu cryfderau a gwendidau eu cymunedau gwledig gwahanol gan ddefnyddio Offeryn Prawfesur Gwledig Llywodraeth Cymru ac adnabod y camau lleol a strategol y mae arnynt angen eu cymryd i gefnogi cynaliadwyedd cymunedol a chytuno arnynt; a • sicrhau bod y Cynllun Llesiant Lleol yn cyflwyno gwledigaeth sy'n fwy gobeithiol ac uchelgeisiol ar gyfer 'lle' gyda chydflaenoriaethau a gyd-gynhyrchwyd gan bartneriaid, ar y cyd â dinasgyddion, i roi sylw i heriau y cytunwyd arnynt.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Tachwedd 2018	<u>Gwasanaethau Llywodraeth Leol i Gymunedau Gwledig</u>	<p>A3 Er mwyn cynorthwyo i gynnal cymunedau gwledig, mae ar wasanaethau cyhoeddus angen meddwl yn wahanol yn y dyfodol (gweler paragraffau 3.1 i 3.12). Argymhellwn fod cynghorau yn darparu ymateb sy'n fwy effeithiol i'r heriau y mae cymunedau gwledig yn eu hwynebu trwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sicrhau bod gan gomisiynwyr gwasanaethau ddata ar gostau a gwybodaeth ansoddol ar y dewis llawn o opsiynau sydd ar gael ar gyfer gwasanaethau; a • defnyddio barn dinasyddion am ba mor fforddiadwy, hygyrch, digonol, derbyniol ac 'ar gael' y mae gwasanaethau'r cyngor i deilwra sut i ddarparu ac integreiddio gwasanaethau.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Tachwedd 2018	<u>Gwasanaethau Llywodraeth Leol i Gymunedau Gwledig</u>	<p>A4 Er mwyn cynorthwyo i gynnal cymunedau gwledig, mae ar wasanaethau angen gwneud pethau'n wahanol yn y dyfodol (gweler paragraffau 3.1 i 3.12). Argymhellwn fod cynghorau yn gwneud mwy i ddatblygu cydnherthedd cymunedol a hunangymorth trwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • weithio gyda chyrff perthnasol fel Canolfan Cydweithredol Cymru i gefnogi menter gymdeithasol a modelau busnes mwy cydweithredol; • darparu allgymorth cymunedol wedi'i deilwra ar gyfer y rheini sy'n wynebu rhwystrau niferus sy'n eu hatal rhag defnyddio gwasanaethau cyhoeddus a chael gwaith; • gwella ac adnabod rôl cynghorau tref a chymuned trwy fanteisio ar eu gwybodaeth leol a'u cefnogi i wneud mwy; • annog ymagwedd fwy integredig at ddarparu gwasanaethau mewn ardaloedd gwledig trwy sefydlu hybiau cymunedol sy'n rhychwantu gwasanaethau cyhoeddus, rhwydweithiau arbenigedd a chlystyrau o wasanaethau cynghori ac atal; • galluogi gweithredu lleol trwy gefnogi trosglwyddiad asedau cymunedol ac adnabod yr asedau hynny y byddai'n addas eu trosglwyddo, a sicrhau bod y systemau cywir ar waith i wneud i bethau ddigwydd; a • gwella arweiniad yn y gymuned trwy ddatblygu rhwydweithiau o ddiddordeb, hyfforddiant a choetsio ac annog unigolion i wirfoddoli.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Tachwedd 2018	<p><u>Rheoli Gwastraff yng Nghymru: Ailgylchu Trefol</u></p>	<p>A1 O waith meincnodi, gwelwyd bod yr amrywiaeth yng nghost rhai gwasanaethau rheoli gwastraff yn destun syndod (paragraffau 1.31-1.39). Dylai Llywodraeth Cymru weithio gyda chynghorau i gael dealltwriaeth well o'r rhesymau wrth wraidd yr amrywio mewn gwariant ar wasanaethau rheoli gwastraff sydd i bob pwrpas yr un peth, a sicrhau y rhoddir cyfrif am gostau rheoli gwastraff mewn modd cyson.</p> <p>A2 Mae Llywodraeth Cymru o'r farn fod ei Glasbrint Casgliadau, o'i weithredu'n optimaidd, yn cynnig y dull mwyaf cost-effeithiol yn gyffredinol o gasglu adnoddau ailgylchadwy, ond yn bwriadu gwneud gwaith dadansoddi pellach (paragraffau 1.40-1.51). Wrth ddadansoddi ymhellach er mwyn cael dealltwriaeth well o'r rhesymau wrth wraidd y gwahaniaethau yn y costau a adroddwyd gan gynghorau, a'r effaith ar gostau lle mabwysiadwyd y Glasbrint Casgliadau gan y cynghorau, argymhellwn y dylai Llywodraeth Cymru:</p> <ul style="list-style-type: none"> • archwilio sut y gallai'r gost o gasglu deunyddiau ailgylchadwy sych effeithio ar gyfanswm y gost o ddarparu gwasanaethau rheoli gwastraff ar garreg y drws i aelwydydd; a • chymharu'r costau gwirioneddol â'r costau a fodelwyd yn flaenorol yn rhan o'r adolygiad a gomisiynwyd gan Lywodraeth Cymru o'r Glasbrint Casgliadau, yn achos cynghorau sydd bellach yn gweithredu'r Glasbrint Casgliadau.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Tachwedd 2018	<p><u>Rheoli Gwastraff yng Nghymru: Ailgylchu Trefol</u></p>	<p>A3 Yn lle'r targedau ailgylchu cyfredol sy'n seiliedig ar bwysau, mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwmo i ystyried opsiynau amgen a all ddangos yn well sut y mae'n cyrraedd y nod o ran ei hól troed ecolegol a lleihau allyriadau carbon (paragraffau 2.38-2.45). Argymhellwn y dylai Llywodraeth Cymru gyflwyno mesurau perfformiad i ddisodli neu ategu'r targed cyfredol i ailgylchu, compostio ac ailddefnyddio gwastraff. Pwrpas y mesurau hynny fyddai canolbwyntio o'r newydd wrth ailgylchu ar yr adnoddau gwastraff sy'n cael yr effaith fwyaf o ran lleihau carbon ac/neu sydd yn brin. Rydym yn cydnabod y gallai fod angen i Lywodraeth Cymru ystyried fforddiadwyedd casglu data ar gyfer unrhyw ddull arall o fesur.</p> <p>A4 Wrth ailwampio Tuag at Ddyfodol Diwastraff, mae angen i Lywodraeth Cymru ddangos bod y manteision cynaliadwyedd ehangach a geisir drwy ailgylchu trefol yn cynnig gwerth, ac na ellir defnyddio dulliau eraill rhwyddach a rhatach i'w sicrhau, gan gynnwys ymyraethau rheoli gwastraff eraill, ond heb gyfyngu i hynny o reidrwydd (paragraffau 2.52-2.53). Yn y strategaeth gwastraff ddiwygiedig, dylai Llywodraeth Cymru ddangos ei bod hi nid yn unig yn bosibl i ailgylchu cyfran fwy o wastraff trefol, ond y bydd gwneud hynny'n sicrhau'r cyfraniad mwyaf posibl ganddi tuag at gyflawni amcanion datblygu cynaliadwy.</p>

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Tachwedd 2018	<p><u>Darparu Gwasanaethau Llywodraeth Leol i Gymunedau Gwledig: Trosglwyddo Asedau Cymunedol</u></p>	<p>A1 Mae angen i awdurdodau lleol wneud mwy i sicrhau bod y broses o Drosglwyddo Asedau Cymunedol yn symlach ac yn fwy deniadol, helpu i feithrin gallu Cyngorau Cymuned a Thref, rhoi rhagor o arweiniad iddynt o ran sicrhau cyllid, a gofalu eu bod yn cefnogi modelau datblygu cymunedol eraill, er enghraifft mentrau cymdeithasol sy'n cefnogi gwerth cymdeithasol a chyfranogiad dinasyddion. At hynny, rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol yn monitro ac yn cyhoeddi nifer yr achosion o Drosglwyddo Asedau Cymunedol ac yn mesur effaith gymdeithasol trosglwyddiadau o'r fath.</p> <p>A2 Mae gan awdurdodau lleol gyfle sylweddol i ddarparu gwell help a chymorth, a hynny mewn modd mwy amlwg, cyn, yn ystod, ac ar ôl y broses o drosglwyddo asedau cymunedol. Down i'r casgliad bod yna gryn le i wella'r gwaith cynllunio busnes a pharatoi ar gyfer trosglwyddo asedau cymunedol, yn ogystal â'r ôl-ofal. Rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol yn gwneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nodi rôl trosglwyddo asedau cymunedol wrth sefydlu canolfannau cymunedol, rhwydweithiau arbenigedd a chlystyrau o wasanaethau cyngori ac atal; • gweithio gyda chynghorau tref a chymuned i feithrin eu gallu i ymgymryd â rhagor o gynlluniau Trosglwyddo Asedau Cymunedol; • nodi'r asedau sy'n addas i gael eu trosglwyddo, ac egluro'r hyn y mae angen i'r awdurdod ei wneud i'w galluogi i gael eu trosglwyddo; • sicrhau bod eu polisiau o ran Trosglwyddo Asedau Cymunedol yn cwmpasu'r canlynol yn ddigonol: ôl-ofal, cefnogaeth hirdymor, cymorth ôl-drosglwyddo, cyfeirio at fynediad at gyllid, a rhannu'r dysgu ynghylch yr hyn sy'n gweithio'n dda; a • cefnogi arweinyddiaeth yn y gymuned trwy ddatblygu rhwydweithiau o ddiddordeb a hyfforddiant, ac annog unigolion i wirfoddoli.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Rhagfyr 2018	<u>Aeddfedrwydd llywodraeth leol o ran y defnydd o ddata</u>	<p>A1 Mae Rhan 1 o'r adroddiad yn amlygu pwysigrwydd creu diwylliant data cryf ac arweinyddiaeth eglur i wneud gwell defnydd o ddata. Rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol yn gwneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sicrhau bod ganddynt weledigaeth eglur sy'n trin data fel adnodd allweddol; • sefydlu safonau a chodau data corfforaethol y mae pob gwasanaeth yn eu defnyddio ar gyfer eu data craidd; • ymgymryd ag archwiliad i bennu'r data sy'n cael eu cadw gan wasanaethau ac i nodi unrhyw gofnodion a cheisiadau am wybodaeth ddyblyg; a • chreu cyfrif cwsmer integredig canolog fel porth i wasanaethau. <p>A2 Er ei bod yn bwysig bod awdurdodau'n cydymffurfio â'r ddeddfwriaeth diogelu data berthnasol, mae Rhan 2 o'r adroddiad yn nodi'r angen iddynt hefyd rannu data â phartneriaid er mwyn sicrhau bod dinasyddion yn cael gwasanaethau effeithlon ac effeithiol. Er nad yw hyn yn golygu bod y ddeupeth hyn yn annibynnol ar ei gilydd, mae ansicrwydd ynghylch cyfrifoldebau diogelu data yn golygu nad yw rhai swyddogion yn rhannu data, hyd yn oed lle bo cytundeb mewn bodolaeth i roi gwybodaeth i bartneriaid. Rydym yn argymhell bod awdurdodau yn gwneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • darparu hyfforddiant diweddarau i reolwyr gwasanaethau i sicrhau eu bod yn gwybod pryd y gallant rannu data ai peidio, a'r math o ddata y gallant eu rhannu; ac • adolygu a diweddarau protocolau rhannu data er mwyn sicrhau eu bod yn cefnogi gwasanaethau i gyflawni eu cyfrifoldebau rhannu data.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Rhagfyr 2018	<u>Aeddfedrwydd llywodraeth leol o ran y defnydd o ddata</u>	<p>A3 Yn Rhan 3 o'n hadroddiad, rydym yn dod i gasgliad bod adnoddau digonol a gallu digonol yn heriau parhaus. Fodd bynnag, heb uwchsgilio staff i wneud gwell defnydd o ddata, mae awdurdodau yn colli cyfleoedd i wella eu heffeithlonrwydd a'u heffeithiolrwydd. Rydym yn argymhell bod awdurdodau yn gwneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dynodi staff sydd â rôl yn y broses o ddadansoddi a rheoli data i gael gwared ar ddyblygu, ac i ryddhau adnoddau i feithrin a datblygu'r gallu i ddefnyddio data; a • buddsoddi yn sgiliau dadansoddi, cloddio a segmentu data y staff, a chefnogi eu datblygiad. <p>A4 Mae Rhan 4 o'n hadroddiad yn amlygu bod gan awdurdodau ragor i'w wneud mewn perthynas â chreu diwylliant gwneud penderfyniadau dan arweiniad data, ac o ran datgloi potensial y data y maent yn eu cadw. Rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol yn gwneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gosod safonau adrodd ar ddata i sicrhau bod y safonau data gofynnol yn ategu'r broses o wneud penderfyniadau; a • sicrhau bod mwy o ddata agored ar gael.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Mawrth 2019	<u>Rheoli Gwastraff yng Nghymru – Atal Gwastraff</u>	<p>A1 Cynyddu'r pwyslais ar atal gwastraff er mwyn adlewyrchu amcanion cyffredinol Tuag at Ddyfodol Diwastraff</p> <p>Awgryma'r data sydd ar gael ar faint o wastraff a gynhyrchir bod cynnydd cymysg o ran cyflawni targedau atal gwastraff Llywodraeth Cymru. Argymhellwn fod Llywodraeth Cymru yn gwneud y canlynol:</p> <p>a) ailedrych ar y flaenoriaeth berthnasol y mae'n ei rhoi i ailgylchu ac atal gwastraff fel rhan o'i hadolygiad o Tuag at Ddyfodol Diwastraff;</p> <p>b) gosod y disgwyliadau ar wahanol sefydliadau a sectorau ar gyfer atal gwastraff yn eglur; ac</p> <p>c) ailedrych ar ei thargedau atal gwastraff cyffredinol a'r ffordd y mae wedi mynd ati i'w monitro, gan ystyried y cynnydd hyd yn hyn, enghreifftiau o wledydd eraill ac yng nghyd-destun yr amcanestyniadau cyfredol am wastraff a fydd yn cael ei gynhyrchu hyd at 2050.</p> <p>A2 Gwella data ar wastraff masnachol, diwydiannol, adeiladu a dymchwel</p> <p>Mae Llywodraeth Cymru yn bartner mewn gwaith cychwynnol i asesu dichonoldeb datblygu datrysiad digidol newydd i olrhain yr holl wastraff. Os na fydd yr opsiwn dewisol hwn yn llwyddo, argymhellwn fod Llywodraeth Cymru yn gweithio gyda Cyfoeth Naturiol Cymru i archwilio costau a buddion opsiynau eraill i wella'r data ar wastraff nad yw'n drefol yng Nghymru, gan gynnwys pwerau ychwanegol i ofyn am ddata gwastraff gan fusnesau.</p>

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Mawrth 2019	<u>Rheoli Gwastraff yng Nghymru – Atal Gwastraff</u>	<p>A3 Gwella cyfrifoldeb cynhyrchwyr a defnyddio ysgogiadau mwy cyfreithiol, ariannol a chyllidol</p> <p>Mae gan Lywodraeth Cymru gyfleoedd i ddylanwadu ar atal gwastraff drwy ddeddfwriaeth a chymelliadau ariannol. Gall hefyd ddylanwadu ar newidiadau ar lefel y DU, lle nad yw materion cyllidol wedi eu datganoli. Argymhellwn fod Llywodraeth Cymru yn ystyried a oes angen darpariaethau i ehangu cyfrifoldebau cynhyrchwyr ac oes angen defnyddio pwerau ariannol fel amodau grant, mesurau cyllidol a thaliadau a chymelliadau cwsmeriaid i hyrwyddo a blaenoriaethu'r gwaith o atal gwastraff.</p>

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Mehfin 2019	<u>Effeithiolrwydd Awdurdodau Cynllunio Lleol yng Nghymru</u>	<p>A1 Mae Rhan 1 o'r adroddiad yn nodi cymhlethdodau'r system gynllunio gan ddangos faint o her ydyw i awdurdodau cynllunio lleol ymgysylltu'n effeithiol â rhanddeiliaid a'u cynnwys mewn dewisiadau a phenderfyniadau. Er mwyn gwella'r modd y mae rhanddeiliaid yn cael eu cynnwys a pherchnogaeth ar benderfyniadau rydym yn argymhell fel a ganlyn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bod awdurdodau cynllunio lleol: <ul style="list-style-type: none"> – yn profi arferion ymgysylltu a chynnwys ar hyn o bryd ac yn ystyried yr ystod lawn o opsiynau eraill sydd ar gael i sicrhau bod gweithgareddau cynnwys yn addas ar gyfer y diben; – yn defnyddio 'Cynlluniau Lle' fel cyfrwng i ymgysylltu â chymunedau a dinasyddion a'u cynnwys mewn dewisiadau a phrosesau penderfynu ym maes cynllunio; ac – yn gwella tryloywder ac atebolrwydd trwy gynnal cyfarfodydd cynllunio ar amseroedd priodol, gan gylchdroi cyfarfodydd fel eu bod yn cael eu cynnal mewn ardaloedd y byddai datblygiadau arfaethedig yn digwydd ynddynt, gweddarlleu cyfarfodydd a darparu cyfleoedd i randdeiliaid annerch cyfarfodydd pwyllgorau. • bod Llywodraeth Cymru: <ul style="list-style-type: none"> – yn adolygu Gorchymyn Gweithdrefn Rheoli Datblygu 2012 ac yn diweddarau'r safonau ymgysylltu a chynnwys ar gyfer awdurdodau cynllunio lleol.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Mehfin 2019	<u>Effeithiolrwydd Awdurdodau Cynllunio Lleol yng Nghymru</u>	<p>A2 Mae Rhan 2 o'r adroddiad yn amlygu bod awdurdodau cynllunio lleol wedi profi gostyngiadau sylweddol mewn cyllid a'u bod yn ei chael yn anodd cyflawni eu cyfrifoldebau statudol. I wella cydnerthedd, rydym yn argymhell bod awdurdodau cynllunio lleol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • yn adolygu eu cyfundrefnau ffioedd rheoli datblygu i sicrhau bod y lefelau a bennir yn rhoi adlewyrchiad gwell o gost wirioneddol darparu'r gwasanaethau hyn ac yn gwneud y gwasanaeth yn hunangyllidol; ac • yn gwella capasiti trwy weithio'n rhanbarthol i: <ul style="list-style-type: none"> – integreiddio gwasanaethau er mwyn mynd i'r afael â bylchau mewn arbenigedd; – datblygu canllawiau cynllunio atodol ar y cyd; a – datblygu cynlluniau datblygu lleol yn y dyfodol ar sail ranbarthol ac mewn partneriaeth ag awdurdodau cynllunio lleol eraill. <p>A3 Mae Rhan 2 o'r adroddiad yn amlygu nad yw cost gwasanaethau rheoli datblygu'n cael ei hadlewyrchu yn y taliadau a godir am y gwasanaethau hyn a bod cynnydd i ddatblygu ymatebion rhanbarthol i gryfhau cydnerthedd wedi bod yn araf. Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru:</p> <ul style="list-style-type: none"> • yn adolygu ffioedd rheoli datblygu i sicrhau bod y lefelau a bennir yn rhoi adlewyrchiad gwell o gost wirioneddol darparu'r gwasanaethau hyn; ac • yn ystyried sut i ddefnyddio'r pwerau yn y Ddeddf Cynllunio (Cymru) i gefnogi a gwella capasiti a chydnerthedd awdurdodau cynllunio lleol.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Mehfin 2019	<u>Effeithiolrwydd Awdurdodau Cynllunio Lleol yng Nghymru</u>	<p>A4 Mae Rhan 3 o'r adroddiad yn crynhoi effeithiolrwydd ac effaith prosesau penderfynu awdurdodau cynllunio lleol a pha mor dda y maent yn perfformio yn erbyn mesurau cenedlaethol. Rydym yn argymhell bod awdurdodau cynllunio lleol yn gwella effeithiolrwydd pwyllgorau cynllunio trwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • adolygu eu cynllun dirprwyo i sicrhau bod pwyllgorau cynllunio'n canolbwyntio ar y materion strategol pwysicaf sy'n berthnasol i'w hawdurdod; • diwygio templedi adroddiadau i sicrhau eu bod yn eglur a diamwys i helpu i roi arweiniad mewn prosesau penderfynu a lleihau lefel yr argymhellion gan swyddogion a gaiff eu gwrthdroi; a • gorfodi safonau ymddygiad awdurdodau cynllunio lleol ar gyfer cyfarfodydd. <p>A5 Mae Rhan 4 o'r adroddiad yn nodi rôl ganolog cynllunio i gyflawni uchelgeisiau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol. Rydym yn argymhell bod awdurdodau cynllunio lleol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • yn pennu gweledigaeth uchelgeisiol eglur sy'n dangos sut y mae cynllunio'n cyfrannu at wella llesiant; • yn darparu hyfforddiant a chymorth llesant rheolaidd a phriodol ar gyfer aelodau'r pwyllgor cynllunio i helpu i gyflawni eu cyfrifoldebau ehangach; • yn pennu mesurau priodol ar gyfer y modd y maent yn gweinyddu'r system gynllunio ac effaith eu penderfyniadau cynllunio ar lesiant; ac • yn cyhoeddi'r mesurau perfformiad hyn yn flynyddol i ffurfio barn ynglŷn ag effaith awdurdodau cynllunio ar lesiant.

Wales Audit Office
24 Cathedral Road
Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Textphone: 029 2032 0660

E-mail: info@audit.wales

Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru